

HİNT-TÜRK MASAL İLİŞKİLERİ¹ (5)

B) İstanbul No.3:

Yukarıda kısaca hatırlattığımız masal Vetel.19 özellikle Hintlilerin ölülerine adakta bulunmak adetiyle ilgilidir. Yılda bir defa ölülere bir nehir kenarında adakta bulunulur ve adak olarak da nehre köfteler atılır. Vetel.19 böyle bir adak sırasında yalnız ölmüş olan babanın değil aynı zamanda üç elin birden köfteyi almak için sudan uzandığını anlatmaktadır. Bu adet Hindistan dışında bilinmediği için bu masal da başka ülkelere yayılamazdı. Buna rağmen “İstanbul 3” masalını anlatan kimsenin bu adeti ilginç bulduğunu zannediyorum.

Bu masal bütün Avrupa’da yayılmış olan Grimm’in 4 numaralı korkuyu öğrenmek için gurbete giden delikanlı masal tipine dahildir. Bugünkü Alman masal araştırmacıları bu masalın İzlanda’dan herhalde kuzey ülkelerden çıktığını kabul ediyorlar. Çünkü orada korku herkesin öğrenmesi gereken bir şey sayılmaktadır, çünkü bu masalın birçok noktaları kuzey ülkelerinin mitolojisinde ve kuzey ülkeleri halkının ölü ruhlara inanışında bulunmaktadır. Her ne olursa olsun genel olarak masal Hintçe değildir. Şimdiye kadar bu masalın 35 Hıristiyan çeşidi ve bir tane de Hıristiyan olmayan bizim İstanbul masalımız bulunmuştur. Avrupa yazılarında delikanlı çoğunlukla içinde korkunç ruhların kendisine muziplik yaptıkları büyülenmiş bir eve gönderilir, Türkçesi ise şöyledir:

Delikanlı haydutlara rastladı onu helva pişirmek üzere mezarlığa gönderdiler. Genç helvayı pişirdi ve mezarların birinden bir el uzandı, helva istedi, korkusuz delikanlı kaşıkla uzanan ele vurdu. Avrupa masallarında böyle bir el hiç görünmemektedir, yalnız birkaç yerde bir günahkar elinin mezardan uzandığı anlatılmaktadır. Bu durum mezarda rahat edemeyen günahkara özgüdür, ölülerin yedirilmesi ile hiçbir ilgisi yoktur. Böyle bir şey zaten Hıristiyanlıkta bulunmamaktadır. Yalnız günahkarların ruhları mezarlıkta hayalet şeklinde dolaşırlar. Hindistan’da veya Hint etkisi altında ya da başka ilkel kavimlerde, mesela kuzey Amerikalılarda kurnaz bir adamın ölü rolünü oynadığı ve ölülere sunulan yemeği mezarın üstünde yediği motifi vardır. Eğer İstanbul masalının son kısımları Hintçe’si ile bir benzerlik göstermeseydi, bu durumda ne de olsa Hint etkisinin varlığına ulaşılamazdı:

¹ AÜ, DTCF Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Eylül 1942, Ankara. (Çev: Necip Üçok)

Şaşırın haydutlar delikanlıyı bir hamama gönderdiler. Orada bir çocuğun salıncakta ağladığını gördü. Bir kız ona meme vermek istiyordu, fakat salıncak yüksek olduğu için yetişemiyordu. Kahraman genç onu omuzlarına çıkardı ve kız ayaklarıyla başına öyle bir bastı ki genç onu atmamak zorunda kaldı. (olası ki kız sonradan ortadan kaybolmuştur, fakat anlatılan bunu söylemeyi unutmuştur) Fakat kız bu sırada bir bilezik kaybetti. Delikanlı onu satmak istedi, bir Yahudi tarafından hırsız diye mahkemeye verildi, hâkim bileziğin sahibi olduğunu kanıtlaması için bir benzerini göstermesini istedi ve korkusuz delikanlı çekip gitti.

Bu sahne ile yine Somadeva'nın "Hikayeler Denizi"de bulunan aşağıdaki sahneyi kıyaslamalıdır: Bir delikanlı kralı ile birlikte ölümlerin bulunduğu bir yerden geçiyordu, orada kazığa vurulmuş bir hırsızın şikayet ve iniltilerini işitti, bu sese doğru gitti ve orada kazığın yanında hırsıza içecek vermek isteyen güzel bir kadına rastladı, fakat hırsız çok yüksekteydi. Kahramanımız kadını omuzlarına çıkardı, ama çok geçmeden onun (bazı dişi ifritlerin yaptıkları gibi) hırsız yediğini fark etti. Onu yakalamak istedi, fakat o kaçtı yalnız ayağında taşıdığı bir halhal elinde kaldı. Genç, halhalı krala, kralda kraliçeye verdi ve o da kraldan bir benzerini istedi. Aynı motif bir güney Hindistan halk masalında da vardır: Pırıl pırıl parlayan bir elbise kahramanın elinde kalır. (Burada erkek kılığına girmiş bir kadın kahramandan söz edilir.)

Hintçe'sinde olduğu gibi İstanbul masalındaki kahraman da ikinci bir bilezik bulur, fakat bundan önce başından üçüncü bir olay geçer: Deniz kıyısında dolaşır ve kazaya uğramış bir gemi görür. Hemen suya atlar ve geminin bir deniz kızı tarafından yakalanıp çalkalandığını görür, onu döver ve kovar. Bu motif de bir Hint motifi olsa gerek: Yine "Hikayeler Denizi"de bir peri olan karısını aramak üzere gezinirken gemisi birdenbire hareketsiz kalan Viduşaka adında bir kahramandan (bu kahraman bundan önce kazığa çekilmiş üç hırsızın burunlarını kesmek üzere aynı şekilde bir cesaret örneği göstermek için mezarlığa girmiştir) bahsedilmektedir. (yukarıya bak). O, cesaretle denize atladı ve geminin bir dev tarafından durdurulduğunu gördü. Gemi onun bacağına takılmıştı. Bacağı kesti ve gemi tekrar yoluna devam etti. Şu halde Hintçe motifle aralarında bir ilişki bulunduğu inkar edilemez, fakat burada 1001 Gece'deki bir başka çeşit de hatırlanmalıdır: Burada bir gemi hareketsiz durur bir kahraman çıkıp denize iner ve suda bir ifrit öldürür, onu hançeri ile ikiye ayırır. Bu olaydaki motifin gidişini inceden inceye belirlemeye henüz imkân yoktur. Edebiyatça en eski yazı yine Hintçe'sidir, denilebilir ki 1001 Gece'de "henüz" erkek ifrit bulunmaktadır, Türkçe masalda yerine bir dişi ifrit geçmiştir. Fakat aynı şekilde burada Hint okyanusu gemicileri tarafından

bilinen ve yalnız rastlantı sonucu Hindistan'da Arabistan'dan daha eski olduğu belgelenen bir motifin bahsedileceği de kabul edilebilir.

İstanbul masalında kahraman yoluna devam eder ve kız şekline girip kendisiyle evlenmek isteyen üç güvercine rastlar. Bunlar mezarda, hamamda ve denizde ona korkmayı öğretmek isteyen üç ifrittir. O, tekrar yoluna devam eder kral olur, evlenir. Karısı yemek yerken kocasına bir kase nin kapağını açtırır ve içinden birdenbire bir kuş uçar, bu şekilde ona korkuyu öğretmiş olur. Bu masalın sonu korkmayı öğrenmek için yola koyulmuş gençten söz eden Avrupa masalına benzemektedir, fakat fikrimce asıl maceraların her üçü de Hindistan'dan oluşmuştur. Şu halde denilebilir ki Türkler herhangi bir biçimde Hindistan'dan gelmiş üç kahramanlık hikayesini çerçeve olarak kullanmak şartıyla tipik bir Hıristiyan masalını değiştirmişlerdir. Bu masal sonradan hemen hemen değiştirilmemiş bir şekilde Türklerden Balkanlara geçmiştir ve Bulgarlarda birçok defalar belgelenmiştir. 12 ejderha korkusuz delikanlıyı bir mezara yollarlar; genç orada bulgur pişirir ve mezardan bir el uzanınca elin sahibi Samowila'yı (dişi ifrit) mezardan çıkarır, iyice döver. Sonra bir kuleye ve bir gemiye gider, burada da Samowila'ya ve insan yiyen Lamia'ya üstün gelir ve altın, mücevher, bir de bilezik alır. Bileziği gösterdiği Yahudi onu geri vermek isteyip hâkim delikanlıdan aynısını isteyince Samowila delikanlıya onu da verir.